

Τετάρτη, 12 Σεπτέμβριος 2012 02:34

Η ΑΠΕΛΕΥΘΕΡΩΣΗ ΠΕΡΙΟΧΗΣ ΓΡΕΒΕΝΩΝ ΑΠΟ 7 ΟΚΤΩΒΡΙΟΥ ΕΩΣ 7 ΝΟΕΜΒΡΙΟΥ 1912

[ιστορία-λαογραφία](#)

(Εκφωνήθηκε στον Ι.Ν. Ευαγγελίστριας Γρεβενών στην 99η επέτειο απελευθέρωσης της πόλης, από τον Ηλία Κ. Γάγαλη δασκάλο, Διευθυντή του 5ου Δημοτικού Σχολείου Κοζάνης)

Σεβασμιότατε, περιφερειάρχη, βουλευτά, κ. Δήμαρχε, κ. Αντιπεριφερειάρχη αξιότιμες αρχές του τόπου, αγαπητοί συμπατριώτες

Ενενήντα εννέα χρόνια πέρασαν από την ημέρα που η περιοχή μας αποτινάξε τον τουρκικό ζυγό στις 13 Οκτωβρίου 1912. Πριν όμως φθάσουμε σ' αυτό το γεγονός θα ήθελα πρώτα να κάνω μια μικρή αναδρομή για την κατάσταση που επικρατούσε στην περιοχή μας λίγο νωρίτερα. Από το 1870 μέχρι το 1908 κατά τη διάρκεια του Μακεδονικού αγώνα μακεδονομάχοι Γρεβενιώτες έλαβαν μέρος στον ένοπλο αυτό αγώνα με τους υπόλοιπους Μακεδόνες όπως ο Λούκας Κόκκινος από τη Ραδοσίνιστα (Μέγαρο), ο καπετάν Αρκούδας από τη Σαμαρίνα, ο Μήτσος Μπαλατσός, ο Νικόλαος Κανούτας κι ο Μάνθος Κιούρος από το Τσούρχλι. Η ελληνική επικράτηση στη μάχη αυτή έναντι των εξαρχικών Βουλγάρων αναπτέρωσε το ηθικό των Ελλήνων κατοίκων της επαρχίας που ήταν περίπου 35000 κάτοικοι. Αντίθετα οι 6000-7000 Βαλαάδες (εξισλαμισμένοι χριστιανοί ,γηγενείς στην καταγωγή, ελληνόγλωσσοι αλλά Μουσουλμάνοι στο θρήσκευμα) άρχισαν να ανησυχούν. Μαζί τους κι εκείνοι οι ολίγοι Βλάχοι που είχαν παρασυρθεί από την αργυρώνητη Ρουμανική προπαγάνδα που ήταν σε εξέλιξη στην περιοχή των Βλάχων της Πίνδου μετά την ίδρυση ουσιαστικά του Ρουμανικού κράτους το 1859.

Τον Οκτώβριο του 1911 δολοφονείται ο μάρτυρας Μητροπολίτης Γρεβενών Αιμιλιανός Λαζαρίδης από όργανα των Νεότουρκων και των Ρουμανόφιλων μεταξύ των χωριών Γκριντάδων και Σνιχόβου. Το γεγονός αυτό συγκλονίζει από άκρο εις άκρο όλον τον ελληνισμό και απλώνει τη θλίψη στους απανταχού Γρεβενιώτες προξενώντας την οργή για τον άδικο θάνατό του.

Το ελληνικό Βασίλειο μετά την ταπεινωτική ήττα του 1897 ανασυντάχθηκε, εξοπλίστηκε, οργανώθηκε και ετοιμάστηκε για τους Βαλκανικούς πολέμους 1912-13 που έμελλε να διπλασιάσουν την έκταση του μέχρι τότε ελληνικού Βασιλείου. Το σχέδιο του Ελληνικού Γενικού επιτελείου στρατού ήταν το εξής: μετά την κατάληψη της Ελασσόνας η κύρια δύναμη του ελληνικού Στρατού κατευθύνθηκε προς την οχυρωμένη από Γερμανούς για λογαριασμό των Τούρκων περιοχή του Σαρανταπόρου. Μετά από σκληρές μάχες τα ελληνικά όπλα υψώθηκαν νικηφόρα απελευθερώνοντας πρώτα τα Σέρβια και στις 11 Οκτωβρίου 1912 την Κοζάνη.

Εθελοντικά σώματα Κρητών ορμώμενα από την περιοχή των Τρικάλων επιτίθονταν ταυτόχρονα από την περιοχή του Βελιμιστίου (Αγίοφυλλου). Οι τουρκικές δυνάμεις αποτελούνταν σε μεγάλο βαθμό από στρατιώτες που δεν είχαν τη διάθεση να

πολεμήσουν. Εύκολα και γρήγορα τα εθελοντικά σώματα καταλάμβαναν τους πρώτους τουρκικούς σταθμούς στη ελληνοτουρκική μεθόριο. Στις 7 Οκτωβρίου 1912 γίνεται ελληνική επίθεση στη Δεσκάτη η οποία απελευθερώνεται. Στη συνέχεια στην περιοχή νότια των Γρεβενών το ένα χωριό μετά το άλλο λευτερώνονταν σταδιακά. Στην Πηγαδίτσα πήγε να δημιουργηθεί μια μικρή εστία αντίστασης από τους Βαλαάδες ,αλλά κάμφθηκε εύκολα από τους Κρήτες οι οποίοι στην πλειονότητα κατάγονταν από την περιοχή Χανίων. Οι αγάδες των Βεντζίων, Νησινίκου, Τόριστας, Κάστρου δήλωναν υποταγή ο ένας μετά τον άλλο.

Να πως περιγράφει την είσοδο των απελευθερωτών στη πόλη των Γρεβενών ένας αυτόπτης μάρτυρας ο συγγραφέας-δικηγόρος Σταύρος Κελαϊδής[1]:

«Οι άντρες βάδιζαν κατά των Γρεβενών ελπίζοντας ότι εκεί τουλάχιστον θα προλάβαιναν τους εχθρούς που έφευγαν ότι θ' ανοίξουν πυρ επιτέλους. Καθ' οδόν πληροφορούνταν ότι τα Γρεβενά είχαν εγκαταλειφθεί από τους πανικόβλητους εχθρούς. Στις 4 μ.μ στις 14 Οκτωβρίου 1912 έφθασαν μπροστά από την πόλη. Με την εμφάνισή τους δόνησαν τον αέρα ουρανομήκεις ζητωκραυγές και το έδαφος κάλυψαν τα φέσια που πετάχτηκαν. Η ανθρωποπλημμύρα εκείνη όρμησε κατά πάνω τους, τους άρπαξαν στα χέρια , τους αγκάλιαζαν, τους φιλούσαν, έκλαιγαν από χαρά, βλέποντας την πρωτοπορία αυτή του στρατού να καταλαμβάνει την πόλη. Καταφθάνει ο Σεβασμιότατος Μητροπολίτης Γρεβενών Αιμιλιανός Β΄ με τον κλήρο, ο οποίος συγκινημένος και με διακοπτόμενη τη φωνή ευλογεί τους άνδρες και τα όπλα τους και οι οποίοι του φιλούν το χέρι. Καταφθάνει ο Μουφτής ,ο Δήμαρχος, οι Μπέηδες και ολόκληρος ο μουσουλμανικός κλήρος προς υποδοχή. Εκείνη την ώρα μη γνωρίζοντας τα γεγονότα μπαίνει στη πόλη ένα σώμα 20 ανδρών ύποπτης προέλευσης. Ήταν η συμμορία του Τσακμά από την Κρασιά οπαδοί της Ρουμανικής προπαγάνδας, στους οποίους προτείνουν να παραδώσουν τα όπλα τους .Αυτοί αρνούνται ,αλλά στο τέλος υποτάσσονται στους αποφασισμένους Κρήτες.

Αυτός ο εξωμότης από τις παρακλήσεις του Μητροπολίτη του χαρίζεται η ζωή με την υπόσχεση ότι θ' αλλάξει ζωή .Τον φυλακίζουν στη συνέχεια. Το τέλος όμως του Τσακμά στη συνέχεια είναι πικρό. Μετά το περιστατικό αυτό οι ελευθερωτές με το Μητροπολίτη μπροστά πορεύονται στην πλατεία. Εδώ επίσημα καταλαμβάνουν την πόλη στο όνομα του Βασιλιά των Ελλήνων. Κηρύσσουν στρατιωτικό νόμο και απαγορεύουν στους πολίτες να περιφέρονται ένοπλοι».

Δυο μέρες μετά την κατάληψη της πόλης καταφθάνει ο Συνταγματάρχης Γενάδης με 2 τάγματα Ευζώνων. Στέλνονται 80 εθελοντές στην κατεύθυνση Τσουρχλίου με επικεφαλείς τους καπετάν-Μανώλη Νικολούδη και τον Ιωάννη Μαυρογένη με υπαρχηγό τον Ιωάννη Ποντικάκη. Στο Τσούρχλι υπήρχαν πληροφορίες ότι είχαν συγκεντρωθεί οι Τούρκοι στρατιώτες με τους χωροφύλακες έχοντας επικεφαλή τον περίφημο Bekir Fikri Yarbey που κατάγονταν από εκεί.Είχε οχυρωθεί στη λοφοσειρά του τόπου καταγωγής του και πίστευε ότι μπορούσε να προβάλλει αντίσταση με 800-1000 στρατιώτες οι οποίοι προέρχονταν από τους Βαλαάδες της περιοχής.

Ο Μπεκίρ είχε φροντίσει να μοιράσει όπλα και πολεμοφόδια σε μεγάλες ποσότητες στα χωριά με μικτό και με αμμιγή μουσουλμανικό πληθυσμό στην περιοχή Γρεβενών.

Σε κάθε χωριό από τα παραπάνω μπαίνοντας οι Κρήτες είχαν σαφείς εντολές αν δεν αντιστέκονταν να μάζευαν τα όπλα από τους Βαλαάδες και στη συνέχεια να μην τους

πείραζαν καθόλου. Αν όμως αντιστέκονταν θα άλλαζαν στάση απέναντί τους .Γενικά όμως όπως εξελίχτηκαν τα πράγματα οι Βαλαάδες δεν είχαν σκοπό να αντισταθούν στα περισσότερα χωριά αποδεχόμενοι τη νέα κατάσταση.

Ουσιαστικά στην περιοχή Γρεβενών αφού εξαιρέσουμε τις αψιμαχίες που διαδραματίστηκαν στην ελληνοτουρκική μεθόριο νότια της επαρχίας, οργανωμένη, σημαντική και αποφασιστική μάχη έγινε μια: στο Τσούρχλι. Η πρώτη απόπειρα κατάληψης του Τσουρχλίου από 80 Κρήτες σηματοδεύτηκε από οδομαχίες μέσα στην κωμόπολη Τσουρχλίου στις 16 Οκτωβρίου 1912. Με την είσοδο των Κρητών οι Έλληνες κάτοικοι του χωριού πανηγύρισαν την έλευση των απελευθερωτών όπως αναφέραμε παραπάνω, μη γνωρίζοντας το μυστικό σχέδιο του Μπεκήρ-αγά. Είχε σχεδιάσει αιφνιδιαστική επίθεση μέσα στον οικισμό. Κρυμμένοι οπαδοί του από τα σπίτια άρχισαν να πυροβολούν, πέφτουν νεκροί 4 Κρήτες (ο φοιτητής Παντελής Χατζηδάκης από το Ρέθυμνο, ο Ιωάννης Βιολάκης από την Κίσσαμο Χανίων πατέρας 8 παιδιών, ο Μανώλης Μαυράκης από το Γαλατά ,ο Μάρκος Σπανουδάκης από την Κίσσαμο Χανίων) και τραυματίζονται σοβαρά άλλοι δυο (ο Ιωάννης Ποντικάκης και ο Μιχάλης Μαλανδρής στον πνεύμονα). Οι υπόλοιποι με τους επικεφαλής τους συμπύσσονται και οπισθοχωρούν συντεταγμένα στο Κουντσικιώτη (Ελεύθερο γηγενών). Με τη φυγή των Ελλήνων οι άνθρωποι του Μπεκήρ προβαίνουν σε αντίποινα και καταστροφές: πυρπολούν το σπίτι του ιερέα Ιωάννη Παπαγιάννη. Σκοτώνουν το γιό του Βασίλη, τον ίδιο τον παπά γιατί πρώτος αυτός πανηγύρισε με την έλευση των Ελλήνων, την εγγονή του Σοφία (ετών 7),το Χρήστο Ροβύθα και τη σύζυγό του. Στο σπίτι του Νικόλαου Γκέντσιαγα σκοτώνουν τον ίδιο και ένα τραυματία οδηγό των εθελοντών από τα Χάσια, που τον πήρε μέσα για να τον περιθάλψει.

Μαθαίνοντας τα δυσάρεστα αυτά γεγονότα ο Γενικός Αρχηγός Κατεχάκης διέταξε οργανωμένη ελληνική δύναμη να κατευθυνθεί προς το Τσούρχλι. Είχε προηγηθεί ομιλία του Μητροπολίτη Αιμιλιανού Β΄ η οποία εμπύχωσε τους Κρήτες με τον πύρινο λόγο του.

Την επομένη 17 Οκτωβρίου 1912 ο Γενικός Αρχηγός Γεώργιος Κατεχάκης με τον καπετάν-Μακράκη και τον καπετάν-Ζουδιανό κινήθηκαν για να ενισχύσουν τις δυνάμεις στην επίθεση κατά του Τσουρχλίου. Δύο τάγματα ευζώνων, μαζί με τα εθελοντικά σώματα υπό τον Γενικό Αρχηγό Γεώργιο Κατεχάκη ήταν αρκετά για την επίθεση αυτή. Ο Λοχαγός Γ. Τόμπρας αναλαμβάνει την οργανωμένη πλέον επίθεση για την κατάληψη του Τσουρχλίου. Ο Μπεκήρ παρατηρώντας τις κινήσεις και καταλαβαίνοντας ότι ήταν ανόητο να προβάλλει αντίσταση παίρνοντας τους δικούς του στρατιώτες οπισθοχωρεί στη Λαψίστα (Νεάπολη Βοΐου).Στα χέρια των Ελλήνων πέφτουν η μάνα του και η γυναίκα του ,αλλά η συμπεριφορά των Κρητών απέναντί τους ήταν άψογη. Πυρπολείται η τουρκική συνοικία του Τσουρχλίου, σκοτώνεται ο αδερφός του Μπεκήρ Τζέλιος.

Σταδιακά απελευθερώνεται όλη η περιοχή Ηρακλεωτών από τον Παύλο Γύπαρη ο οποίος καταλαμβάνει το Κρύφτσι και τη Μηλιά. Πιο νωρίς παραδίνονται στον Βολάνη το Γκομπλάρ (Μυρσίνα),και το Ντοβράτοβο (Βατόλακκος) .

Στις 2 Νοεμβρίου 1912 λίγο πριν την πολιορκία της Σιάτιστας από τους Τούρκους ο Μπεκήρ με τους πιστούς του οπαδούς επιστέφει στα Γρεβενά τη νύχτα της 3ης προς 4η Νοεμβρίου 1912. Τρόμος καταλαμβάνει τον ελληνικό πληθυσμό ο οποίος εγκαταλείπει την περιοχή φοβούμενος αντεκδίκηση και κατευθύνεται προς το

Βελμιόστι και την Καλαμπάκα. Ο Μπεκήρ ανακαταλαμβάνει την πόλη επιτιθέμενος νύχτα και εκμεταλλευόμενος την ασθενή της φύλαξη. Οι συστρατιώτες του λεηλατούν τα μαγαζιά κάποια απ' αυτά τα καίνε και παίρνουν μαζί τους και το στρατιωτικό Αρχείο πηγαίνοντας το αργότερα στο Μοναστήρι. Αυτό όμως κράτησε για λίγο. Η Σιάτιστα που είχε οχυρωθεί από τον Αντισυνταγματάρχη Υπίτη και έχοντα υπερασπιστές λόχο Κρητών δασκάλων δεν έπεσε στα χέρια των Τούρκων που την πολιορκήσαν με τον Μεχμέτ Πασά και τον Μπεκήρ-Αγά. Αυτό το γεγονός (η αποτυχία κατάληψης της Σιάτιστας) ανάγκασε τον Μπεκήρ οριστικά και αμετάκλητα να οπισθοχωρήσει μετά τις 4 Νοεμβρίου 1912 για να μην κυκλωθεί από τον ελληνικό στρατό. Στη συνέχεια οπισθοχώρησε στην Ανασέλιτσα κι από κει στην Κόνιτσα όπου τον βρίσκουμε να πολεμά υπερασπίζοντάς την. Αργότερα το 1914 σκοτώνεται στο Ρωσοτουρκικό πόλεμο στον Καύκασο.

Έτσι η οριστική απελευθέρωση της περιοχής συντελείται μετά τη μάχη της Σιάτιστας η οποία ήταν καθοριστική για την απελευθέρωση των περιοχών Γρεβενών, Βοΐου και Καστοριάς.

Στην οριστική εκκαθάριση και απελευθέρωση της περιοχής Γρεβενών παίρνει μέρος κι ο Ρώμας ορμώμενος από τη Σιάτιστα με τους Γαριβαλδινούς του. Στις 5 Νοεμβρίου 1912 ο Αντισυνταγματάρχης Ηπίτης, υπερασπιστής της Σιάτιστας, διατάσει τον αρχηγό των Γαριβαλδινών Α. Ρώμα την επομένη να περάσει το γεφύρι του Πασά με όλη του τη δύναμη να καταλάβει και να αφοπλίσει εκ νέου τα χωριά Σούμπινο και Κρύφτσι. Στη συνέχεια να εγκατασταθεί στο Τσούρχλι και στο Κρύφτσι έχοντας αποστολή την παρεμπόδιση και απώθηση κάθε βοήθειας, την οποία ήθελαν να στείλουν από την Ανασέλιτσα (Λειψίστα) στον εχθρό στα Γρεβενά, επιτηρώντας μαζί τη γέφυρα δίπλα στην Πανάρετη, του αμαξιτού δρόμου Γρεβενών-Ανασέλιτσας.

Ο Α Ρώμας αναφέρει στις 7 Νοεμβρίου 1912 ότι κατέλαβε τα χωριά Τσούρχλι, Κρύφτσι και Σούμπινο χωρίς μάχη, όπλα ότι δεν βρέθηκαν και ότι οι κάτοικοι των χωριών τον υποδέχθηκαν με ενθουσιασμό κι ότι τους περιποιήθηκαν πολύ, στέλνει δε ορισμένη δύναμη να καταλάβει τη γέφυρα Πανάρετης^[2].

Ποιος από μας γνωρίζει ότι στην περιοχή μας έδρασε πολεμώντας ο Κυριάκος Μητσοτάκης ιδρυτής και εκδότης της εφημερίδος «Κήρυξ» των Χανίων, παππούς του σημερινού βουλευτή Κυριάκου Μητσοτάκη. Ο Κυριάκος Μητσοτάκης, ανιψιός του Ελευθερίου Βενιζέλου, έλαβε μέρος σε δίκες ως στρατοδίκης, καθότι ήταν δικηγόρος, καταδικάζοντας Βαλαάδες για εγκλήματα εκείνη την εποχή όπως σε μια δίκη που έγινε στη Σπάτα (Πολύδενδρο) τον Οκτώβριο του 1912, όπου καταδικάστηκε ο τσαούσης Γκάλιος συνεργάτης του Μπεκήρ.

Πρέπει κάθε τιμή στους εθελοντές αυτούς στρατιώτες που πολέμησαν και απελευθέρωσαν την περιοχή μας, δρώντας με κίνδυνο της ζωής τους εγκαταλείποντας τη θαλπωρή του σπιτιού τους και των οικείων τους.

Μερικά από τα ονόματα των απελευθερωτών μας ηρώων: Δικόνυμος ή Μακρής, Καραβίτης, Καούδης, Δεληγιαννάκης Σεϊμένης, Μανώλης Νικολούδης, Ιωάννης Μαυρογένης, Γεώργιος Κατεχάκης, Παύλος Γύπαρης.

Κύριε Αντιπεριφερειάρχη, κ. Δήμαρχε, Αντιδήμαρχοι και λοιποί άρχοντες του τόπου θα ήθελα να κάνω και μια πρόταση την οποία είχα ξανακάνει σε προηγούμενη ομιλία μου

το 2008. Τα ονόματα των νεκρών Κρητών να αναγραφούν στα μνημεία των χωριών όπου έπεσαν. Δρόμοι των χωριών αυτών να πάρουν τα ονόματά τους.

Για τα 100 χρόνια από την απελευθέρωση της περιοχής μας να συγκροτηθεί επιτροπή στο Δήμο Γρεβενών η οποία θα προετοιμάσει τις εκδηλώσεις για τον εορτασμό από την εκατονταετηρίδα από την απελευθέρωση της περιοχής μας .Στις εκδηλώσεις αυτές να προσκληθούν απόγονοι των Κρητών, που έλαβαν μέρος στην απελευθέρωση της περιοχής μας και γιατί όχι να κληθεί και ο Κυριάκος Μητσοτάκης να παρευρεθεί στις εκδηλώσεις αυτές για να τιμήσουμε τον παππού του. Να κληθούν να πάρουν μέρος σ' αυτές τις επετειακές εκδηλώσεις επιπλέον Κρήτες από συλλόγους της Δυτικής Μακεδονίας, όπως και σήμερα μας τιμά με την παρουσία του ο Σύλλογος Κρητών Κοζάνης «Η Μεγαλόνησος», ο οποίος θα λάβει μέρος και στην παρέλαση που θα ακολουθήσει.

Σ' αυτή τη δύσκολη συγκυρία για την Πατρίδα μας και τον τόπο μας πρέπει να σκύψουμε και να συλλογιστούμε ότι αν σήμερα αναπνέουμε ελεύθερο αέρα το οφείλουμε στη αυτοθυσία των Κρητών που έδωσαν ότι πολύτιμο είχαν για την απελευθέρωση της περιοχής μας από τον τουρκικό ζυγό. Τιμή και δόξα στους αθάνατους νεκρούς που άφησαν τα νιάτα τους στον τόπο μας.

Ζήτω τα ελεύθερα Γρεβενά μας.Ζήτω ο ένδοξος ελληνικός Στρατός.

---

[1] Κελαϊδής Σ.Εθελοντικά Σώματα Κρητών εν Μακεδονία,σ.σ.25-26.Εν Αθήναις εκδόσεις Βιτσικουνάκη.

[2] Ημερολόγιο Ηπίτη Βόρειος Ελλάς, Οκτώβριος-Νοέμβριος 1930,φύλα 180-183,σ.2.

Πηγή: <https://greveniotis.gr/%CE%B9%CF%83%CF%84%CE%BF%CF%81%CE%B9%CE%B1-%CE%BB%CE%B1%CE%BF%CE%B3%CF%81%CE%B1%CF%86%CE%B9%CE%B1/item/421-i-apeleftherosi-perioxis-grevenon-apo-7-oktovriou-eos-7-noemvriou-1912>